

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาทางการเมืองของอัฟกานิสถานและความสำคัญของปัญหา

จากเหตุการณ์ 11 กันยายน สหรัฐฯกล่าวหาอัฟกานิสถานว่าให้ที่หลบภัยแก่ อูซามะฮ์ บิน ลาดิน (Osama bin Laden) ผู้นำของขบวนการก่อการร้ายสากลและอยู่เบื้องหลังการก่อวินาศกรรม ตึกเวิร์ดเทรด เซ็นเตอร์และตึกเพนตากอนของสหรัฐฯเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ.2001 ขณะที่รัฐบาลภูฏานปฏิเสธที่จะส่งตัว บิน ลาดิน ให้กับสหรัฐฯ¹ ทำให้สหรัฐฯตัดสินใจใช้ปฏิบัติการทางทหารตอบโต้เข้าบุกโจมตีอัฟกานิสถานเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ.2001 และสามารถยึดกรุงคาบูลได้สำเร็จเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 อัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบภูฏานต้องกลายเป็นรัฐซึ่งไร้เสถียรภาพทางด้านความมั่นคงอย่างรุนแรง อีกทั้งยังประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาสังคมแตกแยก ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ และอยู่ในสภาพของ รัฐล้มละลายอันเต็มไปดด้วยสงครามกลางเมืองและความวุ่นวาย เช่นเดียวกับสภาพของประเทศ หลังการถอนทหารของสหภาพโซเวียตภายใต้รัฐบาลร็อบบानी (Rabbani) ระหว่าง ค.ศ.1992-1996² หลังจากนั้นนานาชาติ จึงเข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังสงคราม โดยสหรัฐฯมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอัฟกานิสถาน อย่างไรก็ดีตาม อัฟกานิสถานในปัจจุบันก็ยังคงอยู่ในสภาพของรัฐที่ไร้เสถียรภาพ

ประเทศอัฟกานิสถานมีประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งมาอย่างยาวนานและเผชิญกับการรุกรานของต่างชาติมาหลายครั้ง ในอดีตก่อนการก่อตั้งเป็นประเทศ ดินแดนแห่งนี้ประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามหุบเขาและต่างปล้นสะดมระหว่างกัน ต่อมา

¹ จรัญ มะลูลีม, “ทาลิบาน,” อัฟกานิสถาน, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค” ลำดับที่ 6, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ The May Production, 2002), น. 84.

² สหภาพโซเวียตเริ่มทำการถอนทหารออกจากประเทศอัฟกานิสถานเมื่อ ค.ศ.1988 และได้ถอนทหารออกไปอย่างสมบูรณ์เมื่อ ค.ศ.1989 หลังจากนั้นใน ค.ศ.1992 กองกำลังพันธมิตรของชนเผ่าต่าง ๆ ในอัฟกานิสถาน ก็สามารถโค่นล้มรัฐบาลคอมมิวนิสต์ภายใต้การครอบงำของสหภาพโซเวียตได้สำเร็จ โปรดดูรายละเอียดใน สุรชาติ บำรุงสุข, สงครามอัฟกานิสถาน (กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์, 2002), น. 7-10.

อาห์เหม็ด ชาห์ ดุร์รานี (Ahmed Shah Durrani) ก็สามารถก่อตั้งประเทศครั้งแรกได้ในค.ศ.1747 เมื่อเข้าสู่ยุคแห่งจักรวรรดินิยม จากการที่อัฟกานิสถานมีที่ตั้งของประเทศเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญทางด้านความมั่นคงที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้กับเอเชียกลางโดยผ่านช่องเขาไคเบอร์ (Khyber Pass) ทำให้มหาอำนาจภายนอกเข้ามารุกรานและแทรกแซงกิจการภายในของประเทศ ดังจะเห็นได้จาก การที่มหาอำนาจอังกฤษและรัสเซียของพระเจ้าซาร์ต่างแย่งชิงเข้ามามีอำนาจเหนือดินแดนแห่งนี้ตลอดศตวรรษที่ 19 เพื่อต้องการให้อัฟกานิสถานเป็นรัฐกันชน (buffer state)³ “เป็นยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียและยุโรป เป็นเกมระหว่างแมวกับหนู ระหว่างจักรวรรดินิยมรัสเซียและอังกฤษ”⁴ อัฟกานิสถานจึงกลายเป็นสนามของการต่อสู้ระหว่างสองประเทศ แม้ว่าจะไม่มีใครสามารถครอบครองดินแดนแห่งนี้ได้ แต่อังกฤษนั้นพยายามแผ่อำนาจเข้าปกครองอัฟกานิสถานอย่างต่อเนื่อง และได้ทำสงครามกับอัฟกานิสถานถึงสองครั้งเพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของรัสเซีย⁵ จนกระทั่งเกิดสงครามแองโกล-อัฟกันครั้งที่สาม

³ อังกฤษเจ้าอาณานิคมของอินเดียในขณะนั้นมีความหวาดระแวงรัสเซียของพระเจ้าซาร์ที่พยายามขยายอำนาจมาทางใต้สู่เอเชียกลาง อันจะทำให้เสียดุลอำนาจในเอเชียไป และอาจบุกรุกอินเดียโดยผ่านทางอัฟกานิสถานเนื่องจากอาณาเขตติดกัน ส่วนทางด้านรัสเซียต้องการกดดันอังกฤษในดินแดนที่มีความอ่อนไหว เช่น อัฟกานิสถานและทิเบต เพื่อกันไม่ให้อังกฤษโจมตีรัสเซียแถบทะเลดำ แต่อย่างไรก็ตามไม่มีใครสามารถครอบครองอัฟกานิสถานได้ ยิ่งไปกว่านั้นรัสเซียกับอังกฤษเกือบจะทำสงครามกันเองใน ค.ศ.1885 เมื่อทหารยามของรัสเซียไปถึงพรมแดนอัฟกานิสถานที่ตำบลพุลิคาตุนและยึดเมืองนั้นได้ ซึ่งเป็นก้าวสุดท้ายก่อนจะถึงพรมแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย อังกฤษถือว่าเป็นการรุกรานอัฟกานิสถานของรัสเซีย แต่มีการเจรจากันก่อนและตกลงให้อาณาเขตของรัสเซียขยายไปถึงอะมูดารยา (แม่น้ำโอซัส ทางเหนือของอัฟกานิสถาน และตกลงกันให้อัฟกานิสถานเป็นกลางโดยอังกฤษมีอำนาจมากในนโยบายต่างประเทศของอัฟกานิสถาน ดูรายละเอียดของเรื่องนี้ใน จรัญ มะลูลีม, “อัฟกานิสถานกับมหาอำนาจ,” *จุลสารเอเชีย-ยุโรปศึกษา*, น. 6-7. (ไม่ปรากฏสถานที่ และวัน เดือน ปีที่พิมพ์)

⁴ Amalendu Misra, *Afghanistan: the labyrinth of violence* (UK: Polity Press, first published, 2004), p.16.

⁵ ครั้งแรกใน ค.ศ.1839-42 เกิดขึ้นเมื่อรัสเซียพยายามจะเข้าไปในอัฟกานิสถานโดยชักชวนซาร์แห่งเปอร์เซียให้ต่อสู้กับอัฟกานิสถาน ครั้งที่สองใน ค.ศ.1878-80 เกิดขึ้นเมื่อรัสเซียเกลี้ยกล่อม อะมีร์ เซอร์ฮารี แห่งอัฟกานิสถานให้ยอมรับทูตรัสเซีย ลอร์ดลิตตันจึงมีนโยบายขยายเขตแดนอินเดียเข้าไปในอัฟกานิสถาน โปรดพิจารณารายละเอียดใน จรัญ มะลูลีม, “อัฟกานิสถานกับมหาอำนาจ”

ในค.ศ.1919⁶ อัฟกานิสถานจึงหลุดพ้นจากการพยายามครอบงำของอังกฤษในปีเดียวกัน ซึ่งถือเป็นช่วงเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ความขัดแย้งของรัฐอัฟกานิสถานในยุคใหม่ (modern Afghan state)⁷ โดยมีการปกครองในระบอบกษัตริย์เรื่อยมาจนกระทั่งใน ค.ศ.1973 ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญถูกโค่นล้มลงโดยการรัฐประหาร และเข้าสู่อำนาจการปกครองแบบสาธารณรัฐพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่

อย่างไรก็ดีสถานการณ์ในอัฟกานิสถานยังไร้เสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากมีการต่อสู้ภายในประเทศอย่างรุนแรงจนนำไปสู่การรัฐประหารอีกครั้งใน ค.ศ.1978 หลังจากนั้นสหภาพโซเวียตได้เข้ามาบูรณาการและแทรกแซงสถานการณ์ทางการเมืองของอัฟกานิสถานอย่างชัดเจนใน ค.ศ.1979 ทำให้เกิดการรวมตัวระหว่างชนเผ่าต่างๆ ในอัฟกานิสถาน เพื่อต่อต้านการยึดครองของสหภาพโซเวียต สงครามต่อต้านสหภาพโซเวียตนี้ดำเนินมาตลอดในทศวรรษที่ 1980 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวได้ปรากฏการเข้ามามีบทบาทของสหรัฐฯกับการให้ความช่วยเหลือต่ออัฟกานิสถาน เพื่อทำสงครามกับสหภาพโซเวียตทั้งด้านเงินและอาวุธสงคราม และช่วยทำให้กลุ่มนักรบจรยุทธ์ (guerrilla forces) หรือกลุ่มนักรบมุญาฮิดีน (mujahedin forces) ของอัฟกานิสถานสามารถประสบความสำเร็จในสงครามครั้งนี้⁸ นอกจากนี้อัฟกานิสถานยังได้รับความช่วยเหลือจากทั้งประเทศปากีสถานและซาอุดีอาระเบียในสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียตเช่นเดียวกัน ส่วนสหประชาชาตินั้นได้พยายามเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองในอัฟกานิสถานมาโดยตลอดในทศวรรษ 1980 และได้ประณามการรุกราน

⁶ สงครามแองโกล-อัฟกัน (Anglo-Afghan War) เป็นสงครามระหว่างอังกฤษและอัฟกานิสถานเกิดขึ้น 3 ครั้ง ซึ่งสองครั้งแรกเป็นการกีดกันอิทธิพลจากรัสเซียของอังกฤษ และครั้งที่สามเกิดขึ้นเป็นระยะเวลาเพียงหนึ่งเดือนระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน ค.ศ.1919 เนื่องจากอังกฤษมีท่าทีไม่ให้ความสนใจกับการรอนตัวเองออกจากประเทศอัฟกานิสถาน เพื่อเป็นสิ่งตอบแทนแก่อัฟกานิสถานหลังจากที่อัฟกานิสถานพยายามรักษาสถานภาพความเป็นกลางไว้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นผลทำให้อามีร์ อะมานุลลอฮ์ (amir Amanullah) ซึ่งขึ้นครองอำนาจต่อจากฮะบีบูลลอฮ์ (Habibullah) เกิดความรู้สึกไม่พอใจ และนำไปสู่จุดเริ่มต้นของสงครามแองโกล-อัฟกัน (Anglo-Afghan War) ครั้งที่สาม โปรดพิจารณารายละเอียดใน Larry P. Goodson., *Afghanistan's endless war: state failure, regional politics, and the rise of Taliban* (United States of America: University of Washington Press, 2001), pp. 33-36.

⁷ Ibid., pp. 27-28.

⁸ Fatima Ayub and Sari Kouvo, "Righting the course? Humanitarian intervention, the war on terror and the future of Afghanistan," *International Affairs* Vol. 84 Issue 4 (July 2008): 641-657.

อัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียตอย่างต่อเนื่องจนในที่สุดก็เกิดข้อตกลงเจนีวา (Geneva Accord) ใน ค.ศ. 1988 ขึ้นและผลจากข้อตกลงดังกล่าว สหภาพโซเวียตจึงยินยอมถอนทหารออกจาก อัฟกานิสถาน

สหภาพโซเวียตได้ถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานเสร็จสิ้นใน ค.ศ. 1989 สงครามจึงได้ยุติลงพร้อมกับกำราบสิ้นสุดของสงครามเย็น อัฟกานิสถานได้รับผลจากสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียต ดังกล่าวอย่างไม่สามารถประเมินค่าได้ อาทิ ทำให้เกิดการหลั่งไหลของผู้พลพชาวอัฟกันเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชนชั้นนำและปัญญาชนชาวอัฟกันลดจำนวนลงอย่างมหาศาลทำให้ขาดทรัพยากรด้านบุคลากรในการพัฒนาประเทศ หลังจากมีการโค่นล้มรัฐบาลคอมมิวนิสต์ลง รัฐบาลอัฟกานิสถานหลังสงครามได้จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1992 ภายใต้การนำของบурฮานูดดีน ร็อบบานี (Burhanuddin Rabbani ระหว่าง ค.ศ. 1992-1996) ซึ่งเป็นกองกำลังที่เข้มแข็งและเป็นเอกภาพ แต่อัฟกานิสถานในขณะนั้นเต็มไปด้วยการต่อสู้แย่งชิงการเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มกองกำลังต่าง ๆ ถึงแม้จะเคยรวมกันอย่างหลวม ๆ เพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต แต่ความบาดหมางและการทะเลาะกันมาเป็นเวลานานตั้งแต่อดีต เนื่องจากความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรมและการจงรักภักดีต่อเผ่าพันธุ์ของตนมากกว่าต่อประเทศชาติทำให้ไม่มีความสามัคคีระหว่างกัน อาจกล่าวได้ว่า อัฟกานิสถานหลังสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียตจึงอยู่ใน **สภาวะการแตกสลายของรัฐ** ยิ่งไปกว่านั้น มหาอำนาจ **สหรัฐฯ** ได้ลดความสนใจต่อประเทศอัฟกานิสถานลงและไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของ **การสร้างชาติ (NATION-BUILDING)** อันเป็นสิ่งสำคัญต่อเสถียรภาพของอัฟกานิสถานอย่างยิ่ง ขณะที่มีการปรากฏตัวของกลุ่มฏอลิบานขึ้นใน ค.ศ. 1994 และเริ่มปฏิบัติการเข้ายึดครองเมืองต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถเข้ายึดกรุงคาบูลได้สำเร็จในวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 1996

ภายใต้อำนาจของรัฐบาลฏอลิบาน (ค.ศ. 1996-2001) ประเทศอัฟกานิสถานมีการนำเอาหลักการของศาสนาอิสลามแบบเคร่งครัดมาใช้ปกครองประเทศ โดยให้มีการลงโทษตามกฎหมายอิสลาม ตลอดจนยึดหลักการอิสลามมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของประชาชน และมีอยู่หลายกรณีที่ดีทิมมนุษย์ชนของสตรีถูกละเมิดในสมัยการปกครองของฏอลิบาน ประกอบกับปัญหาความไร้เสถียรภาพด้านความมั่นคงของรัฐบาลยังคงปรากฏ มีการรวมตัวระหว่างกลุ่มกองกำลังชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อต่อสู้กับรัฐบาลฏอลิบานอันนำไปสู่ **การเริ่มแทรกแซงทางการทูตของสังคมระหว่างประเทศ** โดยสหประชาชาติได้พยายามเข้ามาเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยระหว่างกลุ่มกองกำลังเหล่านี้ อย่างไรก็ตามสหประชาชาติก็ยังไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทแทรกแซงได้สำเร็จจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ **11 กันยายน**ขึ้น อัฟกานิสถานได้ตกอยู่ในสภาวะสงครามอีกครั้ง

จากการบุกโจมตีของสหรัฐฯภายใต้ปฏิบัติการสันติภาพอันยาวนานเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ.2001 เพื่อโค่นล้มระบอบฏอลีบานลงและทำลายกองกำลังของฏอลีบานและอัล-กออิดะฮ์ในอัฟกานิสถาน เนื่องจากการที่สหรัฐฯกล่าวหาอัฟกานิสถานว่าให้ที่หลบภัยแก่บิน ลาดิน ซึ่งสหรัฐฯเชื่อว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการก่อเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น สหรัฐฯจึงเรียกร้องให้รัฐบาลฏอลีบานของอัฟกานิสถานส่งตัวบิน ลาดินให้สหรัฐฯแต่ได้รับการปฏิเสธจากรัฐบาลฏอลีบาน ทำให้สหรัฐฯตัดสินใจเข้าบุกโจมตีอัฟกานิสถาน

หลังสงครามยุติลงก็เกิดการประชุมกันระหว่างชนเผ่าอัฟกันต่างๆที่กรุงบอนน์ (Bonn) ประเทศเยอรมนีโดยการสนับสนุนของสหรัฐฯและสหประชาชาติ เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.2001 และได้นำไปสู่ข้อตกลงบอนน์ขึ้นในวันที่ 5 ธันวาคม ในปีเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการทางการเมืองของอัฟกานิสถาน **ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้น**ของการเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญของนานาชาติในการขับเคลื่อนกลไกการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐฯ ซึ่งเป็นมหาอำนาจที่เข้ามามีอิทธิพลครอบงำการกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติทั้งสหประชาชาติและนาโต (NATO)

อย่างไรก็ดี สถานการณ์ในอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบฏอลีบานก็ยังคงเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความแตกแยกทางสังคม อีกทั้งอยู่ในสภาพของรัฐที่ไร้เสถียรภาพทางด้านความมั่นคงและเป็นเสมือนรัฐที่ล้มละลายอีกครั้ง และจากสภาพการแตกสลายของอัฟกานิสถานหลังสงครามดังกล่าว ทำให้การฟื้นฟูประเทศขึ้นใหม่ตามแนวทางของข้อตกลงบอนน์เป็นไปได้ยาก จนกระทั่งได้เกิดการประชุมระหว่างรัฐบาลอัฟกันและตัวแทนระหว่างประเทศ ณ กรุงลอนดอน ประเทศสหรัฐฯในเวลาต่อมา เพื่อหารือและทบทวนเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศอัฟกานิสถานตามข้อตกลงบอนน์ อันนำไปสู่ข้อตกลงอัฟกานิสถาน (Afghanistan Compact) ขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ.2006 ซึ่งถือเป็นแบบแผนในการพัฒนาประเทศอัฟกานิสถานฉบับที่สองของทั้งรัฐบาลอัฟกานิสถานและนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯ และจากข้อตกลงดังกล่าวทำให้รัฐบาลอัฟกานิสถานได้นำยุทธศาสตร์ การพัฒนาชาติอัฟกัน หรือ เอเอ็นดีเอส (Afghan National Development Strategy-ANDS) มาใช้เพื่อเป็นแนวทางใหม่ของการฟื้นฟูประเทศ นอกจากนี้สหรัฐฯก็ได้ทำการปรับทิศทางของนโยบายในการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานเสียใหม่ในปลาย ค.ศ.2007 เช่นเดียวกันกับนาโต เนื่องจากความรุนแรงของสถานการณ์ทางด้านความมั่นคงในอัฟกานิสถานที่เพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนายุทธวิธีอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การเกิดระเบิดพลีชีพรายวันในอัฟกานิสถาน เป็นต้น ส่งผลให้บทบาทของสหรัฐฯในอัฟกานิสถานได้มีการปรับเปลี่ยนจวบจนปัจจุบันใน ค.ศ.2008

ดังนั้นผู้ทำการวิจัยจึงสนใจศึกษาถึง การเข้ามามีบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน ว่ามีบทบาทอย่างไรและมีอุปสรรคใดบ้างต่อกระบวนการฟื้นฟูประเทศดังกล่าว

โจทย์การวิจัย

1. นานาชาติมีบทบาทในการฟื้นฟูประเทศหลังการโค่นล้มรัฐบาลฏอเลียบันอย่างไร
2. อะไรเป็นอุปสรรคต่อการสร้างชาติและฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน
2. เพื่อทราบถึงอุปสรรคต่อกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานตามแนวทางของสหรัฐฯ

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาบทบาทของนานาชาติทั้งบทบาทของสหรัฐฯ, สหประชาชาติ และนาโต (NATO) ในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน ตามข้อตกลงบอนน์ตั้งแต่ค.ศ. 2001-2005 จนกระทั่งเกิดข้อตกลงอัฟกานิสถาน (Afghanistan compact) ขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ. 2006 และจากข้อตกลงดังกล่าวทำให้รัฐบาลอัฟกานิสถานได้นำยุทธศาสตร์ **การพัฒนาชาติอัฟกันหรือ เอเอ็นดีเอส** (Afghan National Development Strategy-ANDS) มาใช้เพื่อเป็นแนวทางใหม่ของการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานระหว่างค.ศ. 2006-2008 ทั้งของรัฐบาลอัฟกันและนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯ รวมทั้งศึกษาอุปสรรคต่อกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานดังกล่าวของนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯ

สมมติฐานการวิจัย

- 1) ผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯโดยเฉพาะด้านความมั่นคง เป็นตัวแปรสำคัญทำให้สหรัฐฯเข้ามามีบทบาทนำในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน
- 2) องค์ประกอบด้านการบูรณาการทางอุดมการณ์, สังคม และกลไกของรัฐบาลอัฟกานิสถานเป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานตามแนวทางของสหรัฐฯ

ทฤษฎีและแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาถึงบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มรัฐบาลมูฮามัดตาเลบาน-ปัจจุบัน (ค.ศ.2001- ค.ศ.2008) ใช้แนวคิดเรื่องการสร้างชาติ (Nation-building) และแนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

แนวคิดการสร้างชาติ (Nation-building)

โจเชน ฮิปเปิลอร์ (Jochen Hippler) ได้อธิบายว่า การสร้างชาติ (nation-building) เป็นมาตรการที่นำมาใช้เพื่อป้องกันการเกิดวิกฤติการณ์ความรุนแรงขึ้นอีกครั้งในประเทศใดประเทศหนึ่งหลังจากความขัดแย้งในประเทศดังกล่าวยุติลง ซึ่งแนวคิดการสร้างชาตินี้เริ่มปรากฏตั้งแต่ทศวรรษ 1990 หลังความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตกสิ้นสุดลง⁹ และในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1990 แนวคิดการสร้างชาติได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย เนื่องจากปรากฏปัญหาอย่างชัดเจนของประเทศต่างๆ ในชุมชนระหว่างประเทศ (international community) เช่น ประเทศโซมาเลีย ประเทศในบริเวณแหลมบอลข่าน (ยูโกสลาเวีย โรมาเนีย แอลเบเนีย กรีซ และตุรกี) ประเทศอัฟกานิสถานและประเทศอิรัก ทั้งปัญหาการล่มละลายของรัฐ (breakdown state) และความแตกแยกทางสังคมอันเป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาวิธีแก้ไขหรืออาจก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจในระดับระหว่างประเทศ¹⁰ นอกจากนี้เขาได้ระบุว่า องค์ประกอบของการสร้างชาติ (Nation-building) มี 3 ประการ ได้แก่

⁹ แนวคิดการสร้างชาติดั้งเดิมนั้นเริ่มมีมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 ถึงทศวรรษ 1960 ในช่วงของความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก และการสร้างยุทธศาสตร์ของตะวันตกในการปิดล้อมการแผ่ขยายลัทธิสังคมนิยม และอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในโลกที่สาม ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่รับใช้ในนโยบายการพัฒนาความมั่นคงของประเทศตะวันตกต่อประเทศโลกที่สาม อันเชื่อมโยงกับทฤษฎีการทำให้สังคมทันสมัยด้วยกระบวนการพัฒนาประเทศตามโมเดลของตะวันตก

¹⁰ Jochen Hippler, "Violent Conflicts, Conflict Prevention and Nation-building-Terminology and Political Concepts," in *Nation-building: A Key Concept for Peaceful Conflict Transformation?*, edited by Jochen Hippler, trans. Barry Stone, first published in English (London: Pluto Press, 2006): 7-9.

1) การบูรณาการด้านอุดมการณ์ (integrative ideology)

การสร้างชาติ (nation-building) จะบรรลุผลสำเร็จได้ในระยะยาว ถ้าสามารถรวมอุดมการณ์เป็นหนึ่งในเดียวหรือสร้างอุดมการณ์ร่วมกันขึ้น อุดมการณ์ดังกล่าวคือ “**ลัทธิชาตินิยม**” (nationalism) ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์ดั้งเดิมของการสร้างชาติ และการฟื้นฟูการเมืองและสังคมในขั้นแรกจะต้องตรากฎหมายพิเศษขึ้นรองรับ กฎหมายนั้นจะต้องได้รับการให้สัตยาบันจากทั้งฝ่ายการเมืองและสังคม

2) การบูรณาการด้านสังคม (integration of a society)

การบรรลุผลสำเร็จในกระบวนการสร้างชาติ มีความเกี่ยวข้องกับการรวมกันอย่างหลวมระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมโดยการติดต่อระดับระหว่างกลุ่มในสังคมเพิ่มขึ้น แม้ว่าการติดต่อระดับภายในกลุ่มจะเข้มแข็งกว่า แต่การติดต่อระดับระหว่างกลุ่มอย่างใกล้ชิดนำไปสู่การสร้างชาติอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามในแง่ของวัฒนธรรมทางการเมือง การสร้างชาติจะต้องประกอบด้วยปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐานแห่งการเป็นชาติ อาทิ โครงสร้างการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร การพัฒนาของเศรษฐกิจระดับชาติจากพื้นที่เศรษฐกิจระดับท้องถิ่น การสื่อสารมวลชนขนาดใหญ่ และการเผยแพร่วัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการบรรลุผลสำเร็จในการสร้างชาติอย่างถาวร

3) กลไกของรัฐ (functional state apparatus)

การพัฒนากลไกหน้าที่ของรัฐ เป็นองค์ประกอบของการสร้างชาติที่สำคัญมากที่สุดที่สามารถควบคุมดินแดนของชาติได้อย่างแท้จริง หมายความว่าเมื่อการบูรณาการทั้ง 2 ขั้นข้างต้นประสบผลสำเร็จและมีความสอดคล้องประสานซึ่งกันและกันแล้ว ก็จะนำไปสู่การทำให้เป็นสังคมการเมือง (political society) โดยรัฐทำหน้าที่เป็นองค์การทางการเมืองในรูปของสังคมที่สามารถดำเนินกิจการต่างๆ อาทิ สร้างระบบการคลัง ระบบกฎหมายและระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ และจัดโครงสร้างการบริหารของประเทศ นอกจากนี้รัฐต้องการผู้นำที่มีความจงรักภักดี ไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์ของสังคมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา แต่จะยึดถือความเป็น **รัฐ (state)** และความเป็น **ชาติ (nation)** รวมทั้งกลไกของรัฐจะต้องแสดงสิทธิของการมีอำนาจเหนือดินแดนทั้งหมดเพื่อการบรรลุผลสำเร็จในการสร้างชาติในระยะยาว

การสร้างชาติจะบรรลุผลสำเร็จต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างต้น ทั้งการสร้างความมั่นคงด้านโครงสร้างของรัฐ-ชาติ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการแตกแยกของสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนความมั่นคงของพลเรือนและท้องถิ่น¹¹

ความสัมพันธ์ระหว่างชาติ รัฐ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

(Nation, State and Social mobilization)

องค์ประกอบหลักทางการเมืองในการสร้างชาติ ได้แก่ รัฐชาติกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับสูง และการบูรณาการทางการเมือง ตามประวัติศาสตร์ของกระบวนการในการสร้างชาติ ประเทศส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับเรื่องความอยู่รอดของรัฐเป็นอันดับแรก เรื่องความเป็นชาติสำคัญเป็นอันดับต่อมา เนื่องจากการสร้างชาติเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ (state apparatus) ซึ่งทำหน้าที่ดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของประเทศ กลไกนี้ จะมีความเข้มแข็งและเป็นระบบราชการมากขึ้น จนนำไปสู่การสร้างชาติจากกลุ่มที่หลากหลายในสังคม ตลอดจนผลักดันให้เกิดการระดมกำลังทางสังคม (social mobilization) และการสร้างรัฐ-ชาติ (nation-state) อย่างไรก็ตามการสร้างชาติดังกล่าวเป็นลักษณะแบบ top-down หรือจากรัฐสู่สังคม อาจทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลไกของรัฐและกลุ่มในสังคมที่แตกต่างกัน ในขณะที่การสร้างชาติมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งสมาชิกในสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและทำให้เกิดอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าการสร้างชาติ หมายถึงการรวมอุดมการณ์ทางการเมืองของสมาชิกในสังคมทั้งหลายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันนั่นคือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย

การสร้างชาติเป็นประตูลูกปืนประชาธิปไตย แต่อาจจะไม่ได้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและไม่ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในการปกครอง ชาติ (nation) จะกระทำการสร้างกระบวนการ

¹¹ การสร้างชาติในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการป้องกันการเกิดวิกฤติการณ์ และเป็นมาตรการในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศใดๆ ที่ความขัดแย้งสิ้นสุด โดยละเอียดองค์ประกอบด้านอื่นๆ ซึ่งการสร้างชาตินั้นไม่ใช่เครื่องมือทางการเมืองและการทหารเหมือนการรักษาสันติภาพที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของประเทศโดยใช้กำลังทางทหารเพียงอย่างเดียว ซึ่งการบรรลุผลสำเร็จในการสร้างชาติอย่างแท้จริง ไม่อาจมองข้ามความสำคัญของกระบวนการบูรณาการของสังคมและรัฐ ตลอดจนนโยบายด้านการพัฒนาและสันติภาพ

สถาปนาชาติขึ้นพร้อมกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แต่การที่ชาติกำหนดขึ้นบนพื้นฐานของภาษา ชาติพันธุ์ดั้งเดิมของเผ่าหรือศาสนา มากกว่าอยู่บนพื้นฐานของหลักความเท่าเทียมของพลเมือง นำไปสู่ปัญหา 2 ประการคือ **ประการแรก** ปัญหาการเมืองชาติพันธุ์ซึ่งแฝงความขัดแย้งและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันนำไปสู่จุดเริ่มต้นของความรุนแรง **ประการที่สอง** บริบทที่ว่าด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงการสร้างชาตินั้น ถูกแทนที่ด้วยความพยายามจะบูรณาการกลุ่มสังคมทั้งหมดให้บรรลุผลสำเร็จ อันนำไปสู่การสร้างชาติรวมทั้งการที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มอื่นและพยายามจำกัดเสรีภาพของชาติพันธุ์อื่น และนำไปสู่สถานการณ์แข่งขันกันระหว่างกลุ่มสร้างชาติที่มีความแตกต่างกัน

กระบวนการสร้างชาติ (nation building process) มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างกลไก โครงสร้างสังคม และโครงสร้างการเมืองใหม่ ในขณะที่เดียวกันได้ทำลายโครงสร้างเก่า ซึ่งทำให้เกิดการจัดสรรอำนาจทางการเมืองใหม่ระหว่างผู้ชนะและผู้แพ้ทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ นำไปสู่การต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมือง วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งการจัดตั้งกองกำลังทางทหาร เมื่อสังคมอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดความแตกแยกทั้งด้านศาสนาและชาติพันธุ์รวมถึงด้านเศรษฐกิจ การสร้างชาติจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มในสังคมตลอดเวลาอันนำไปสู่ความขัดแย้งเรื่องการจัดสรรอำนาจ และความขัดแย้งด้านอำนาจถือเป็นอุดมการณ์หนึ่งในรูปแบบของ **ศาสนาชาติพันธุ์ (ethno religious)** ซึ่งทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งทำให้เกิดความสับสนซับซ้อนในการแก้ไขปัญหาเชิงปฏิบัติการ (pragmatic solution) สิ่งต่างๆเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อยุทธศาสตร์หลักของตัวแสดงภายนอกที่เข้ามามีบทบาทโดยการอ้างความชอบธรรมในกรณีการสร้างชาติ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากปัญหาในกระบวนการสร้างชาติดังกล่าวมาข้างต้น¹²

นอกจากนี้ **โจแอนนา พัพฟ์ ชาร์เน็คกา (Joanna Pfaff-Czarnecka)**¹³ มองว่ากระบวนการสร้างชาติในสังคมที่แตกแยกของประเทศใดๆ ทำให้เกิดการปฏิรูปและการเข้ามามี

¹² Ibid.

¹³ Joanna Pfaff-Czarnecka, "Democratisation and Nation-building in 'Devided Society,'" in *Nation-building: A Key Concept for Peaceful Conflict Transformation?*, edited by Jochen Hippler, trans. Barry Stone, first published in English (London: Pluto Press, 2006): 29-32.

ส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในสังคม จนนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศ (democratization) ในขณะเดียวกันกระบวนการการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยอาจทำให้เกิดความไม่กลมเกลียวระหว่างชาติพันธุ์ต่าง ๆ เนื่องจากแต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างทางศาสนา และต่างยึดถือและจงรักภักดีต่อกลุ่มของตนเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นเขาได้**โต้แย้งโมเดลความเป็นเอกภาพของชาติ (National Unity) ทั้งสามโมเดล¹⁴ ได้แก่ อำนาจสูงสุดในการปกครอง, การทำให้ชาติมีวัฒนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในยุคใหม่ และการบูรณาการความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์** ดังนี้

1. **อำนาจสูงสุดในการปกครอง (imperium)** เป็นโมเดลพื้นฐานของการเป็นประชาธิปไตยของรัฐ จากการจัดสรรอำนาจการปกครองในประเทศให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีอำนาจการปกครองตนเองอย่างอิสระในรูปแบบของอาณานิคม (colonial) หรือชนชั้นวรรณะทางสังคม (caste hierarchy) ซึ่งชาร์เน็คกา มองว่าลักษณะการแบ่งแยกอำนาจปกครองในประเทศดังกล่าวข้างต้น อาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดการแบ่งแยกสีผิว (segregation) และการแบ่งแยกทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาของพลเมือง

2. **การทำให้ชาติมีวัฒนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในยุคใหม่ (culturally homogenous nation of the modern age)** ประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะนำวัฒนธรรมของชนชั้นนำมารวมกันเป็นวัฒนธรรมของชาติในยุคใหม่ และเชื่อว่าวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยนั้นเป็นสิ่งล้าหลัง ดังนั้นจึงละเลยศาสนาและภาษาของชนกลุ่มน้อย ซึ่งชาร์เน็คกา มองว่าผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและเกิดการแบ่งแยกของชนชาติต่าง ๆ ในประเทศขึ้น

3. **การบูรณาการทางศาสนาและชาติพันธุ์ (pluricultural integration)** โมเดลนี้อธิบายเกี่ยวกับการบูรณาการทางศาสนาและชาติพันธุ์ว่า เป็นผลมาจากการเกิดขึ้นของ**กระแสคลื่นที่สามแห่งการเป็นประชาธิปไตย (third wave of democratisation)** ในกลางทศวรรษที่ 1970¹⁵

¹⁴ Ibid.

¹⁵ ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ได้เริ่มปรากฏความรุนแรงขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ในส่วนต่าง ๆ ของโลกทั้งทวีปแอฟริกา ลาตินอเมริกา และยุโรป ส่งผลให้ประเทศในทวีปต่าง ๆ เหล่านี้ตระหนักถึงความสำคัญในกระบวนการสร้างชาติ ซึ่งจะต้องทำการปฏิรูปสถาบัน (การสร้างรัฐธรรมนูญ) และสร้างความคิดใหม่ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ของชาติ และการอยู่ร่วมกันระหว่างชาติพันธุ์ด้วยสันติภาพอย่างมั่นคง

จากการที่ประเทศต่าง ๆ ได้นำรัฐธรรมนูญมาใช้ในการปกครองโดยการรวมเอาความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และภาษา (multiethnic and multilingual) เข้าไว้เป็นหนึ่งเดียวในรูปของสังคมแห่งชาติ (national societies) โดยซาร์เน็คการมองประเด็นดังกล่าวว่า จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือรัฐธรรมนูญของบางประเทศไม่ให้ความสำคัญกับชนกลุ่มน้อย และนำไปสู่การเรียกร้องของชนกลุ่มน้อยในประเทศนั้น

นอกจากนี้ โจแอนนา ซาร์เน็คกา ได้เสนอ โมเดลการสร้างชาติ (Nation-building) และการเป็นประชาธิปไตย (Democratic) ในสังคมแตกแยก ขึ้น อันประกอบด้วยโมเดลทั้ง 4 ได้แก่ ความปรองดอง ตัวแทนของท้องถิ่น การเป็นสหพันธรัฐ และความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. ความปรองดอง (Concordance) ความปรองดองทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมโดยการที่กลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจทางการเมือง โดยเฉพาะด้านการบริหารประเทศ ซึ่งจะมีการจัดสรรพื้นที่ทางการเมืองในรัฐสภาให้กับกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว และไม่มีกลุ่มใดเป็นกลุ่มใหญ่และเข้มแข็งกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในสังคม แต่ในกรณีที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่ (majority) และมีสัดส่วนทางการเมืองมากที่สุด ผู้นำของชนกลุ่มใหญ่นี้จะเสนอให้การเมืองเป็นไปในรูปของระบบเสียงส่วนใหญ่ โดยจัดให้พื้นที่ทางการเมืองของเสียงส่วนน้อย (minority) เป็นไปตามสัดส่วนที่น้อย ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของการร่วมผลประโยชน์ระหว่างเสียงส่วนใหญ่และเสียงส่วนน้อยในรูปของการเป็นรัฐบาลผสม (coalition)

2. การเป็นตัวแทนของท้องถิ่น (Local representation) จากโมเดลแรกจะนำไปสู่ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่จัดโควตา (quota) แก่เสียงส่วนน้อยให้สามารถเป็นตัวแทนของท้องถิ่น ซึ่งจะกระตุ้นผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มารวมกันทางการเมืองกลายเป็นกลุ่มใหญ่ และสามารถเอาชนะกลุ่มเล็ก ๆ ได้ ยิ่งไปกว่านั้นตัวแทนที่เป็นเสียงส่วนน้อยสามารถรวมเข้ากับพรรคที่เข้มแข็งกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ต่าง ๆ ลดลง อย่างไรก็ตาม โมเดลที่สองนี้มีข้อบกพร่องคือ ประการแรก ระบบโควตาอาจนำไปสู่ความไม่พอใจของเสียงส่วนน้อยบางส่วนที่ถูกกันออกไปจากพื้นที่ทางการเมือง เนื่องจากมีเสียงไม่เพียงพอสำหรับการได้รับการจัดสรรโควตา ประการที่สอง อาจทำให้เสริมความเข้มแข็งของพรรคการเมืองหัวรุนแรงและมีอิทธิพลครอบงำการเมืองของประเทศ ประการที่สาม ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในแต่ละท้องถิ่นอาจนำมาใช้เป็นเครื่องมือในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง และประการสุดท้าย แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างพยายามหาเสียงเลือกตั้งโดยเน้นการตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มมากกว่าผลประโยชน์ของชาติ ขณะที่ผู้นำของกลุ่มเป็นเพียงกลไกสำหรับการพัฒนาทางการเมืองเท่านั้น

3. การเป็นสหพันธรัฐ (Federalism) รูปแบบการปกครองประเทศแบบ สหพันธรัฐ (Federalism) สามารถช่วยให้เกิดการบูรณาการในสังคมของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ซึ่งสังคมจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือมีการแบ่งแยกอำนาจการปกครองออกเป็นรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยมากขึ้น ทำให้เกิดการกระจายอำนาจการปกครอง

4. ความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรม (Cultural autonomy) การเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบของการเป็นเอกภาพของดินแดน (territorial autonomy) หรือการเป็นเอกภาพที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของดินแดน แต่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นอิสระทางวัฒนธรรม มีอำนาจปกครองตนเอง มีภาษา ศาสนา ตลอดจนหลักสูตรการศึกษาเป็นของตนเอง¹⁶

แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest)

ในงานวิจัยนี้ได้นำเอาแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ ที่มีนักทฤษฎีได้อธิบายไว้ดังนี้

ฮันส์ เจ มอร์แกนทอ (Hans J. Morgenthau) ได้ให้ความหมายของ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ในทางปฏิบัติไว้ว่า “การที่รัฐหนึ่งดำเนินนโยบายใด ๆ ก็โดยวัตถุประสงค์ที่ต้องการปกป้องอธิปไตย ระบอบการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ภาษา เชื้อชาติ ของตนไว้ จากการรุกรานของชาติอื่น รัฐต่าง ๆ อาจดำเนินนโยบายร่วมมือกันถ่วงดุล หรือเป็นพันธมิตรกันโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ มอร์แกนทอ (Morgenthau) เห็นว่า รัฐจะดำเนินนโยบายต่างประเทศบนรากฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ และแต่ละรัฐจะทำทุกประการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนไว้”¹⁷ นอกจากนี้ มอร์แกนทอ (Morgenthau) ยังจำแนกนโยบายที่ใช้ปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติไว้ 3 รูปแบบ คือ นโยบายรักษาอำนาจ (Policy designed to preserve the status quo) นโยบายขยายอำนาจ (Policy designed to achieve imperialistic expansion) ซึ่งเป็นการขยายอำนาจทั้งทางการทหาร เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม และนโยบายแสดงอำนาจเพื่อศักดิ์ศรี (policy designed to prestige) นโยบายนี้จะไม่ใช่อำนาจปฏิบัติโดยตรงแต่จะเป็นการใช้ศิลปะในการแสดงแสนยานุภาพของชาติตนให้ชาติอื่นยำเกรง

¹⁶ Ibid., pp. 32-38.

¹⁷ Theodore A. Coulombis and James H. Wolfe, Introduction to International Relations: Power and Justice (New Jersey: Prentice Hall, 1978), pp. 78.

เจมส์ เอน โรสนาว (James N. Rosenau) ได้อธิบายความหมายตามวิชาการเอาไว้ว่า ผลประโยชน์แห่งชาติใช้วิเคราะห์การเมืองและวิเคราะห์การกระทำทางการเมือง เพื่ออธิบายหรือประเมินแหล่งที่มาของนโยบายต่างประเทศ ส่วนในการวิเคราะห์การกระทำทางการเมือง แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติใช้เป็นวิถีทางในการตัดสินใจ ประกาศ หรือกำหนดนโยบายต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม โรสนาวไม่ได้กำหนดความหมายที่ชัดเจนของแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ แต่ให้ความหมายผลประโยชน์แห่งชาติอย่างกว้างไว้ว่า ผลประโยชน์แห่งชาติ คือสิ่งที่ดีที่สุดในสำหรับรัฐชาติในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹⁸

ขณะที่**ชาร์ล โอ. เลอร์ช กับ अबดุล เอ ซาอิด (Charles O. Lerche and Abdul A. Said)** ได้แสดงความเห็นว่า ผลประโยชน์ของชาติพื้นฐานของทุกรัฐควรประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ประการ¹⁹ ดังนี้

1. การดำรงอยู่ของชาติ (Self-preservation) ซึ่งหมายถึงการดำรงรักษาปัจจัยความเป็นชาติ อันได้แก่ รัฐบาล ดินแดน ประชาชน และอำนาจอธิปไตย ปัจจัยนี้ถือเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานของนโยบายต่างประเทศ เป็นวัตถุประสงค์ของทุกรัฐ และถือเป็นผลประโยชน์ที่ทุกรัฐมีส่วนร่วมในการปกป้องประชาชนและดินแดนของตน

2. ความมั่นคงปลอดภัย (Security) ซึ่งหมายถึงการที่รัฐจะดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ เพื่อให้รัฐของตนดำรงอยู่ได้ต่อไป โดยแต่ละรัฐจะมีเป้าหมายของความมั่นคงปลอดภัยด้วยการป้องกันและลดภัยคุกคามที่มีต่อรัฐตน ซึ่งถือว่าเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานแรกของนโยบายต่างประเทศเช่นกัน เป็นเป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทุกรัฐมี โดยการป้องกันตัวเอง (Self Preservation) เนื่องจากในระบบการเมืองระหว่างประเทศนั้นมีความไม่แน่นอน

3. การแสวงหาการกินดีอยู่ดี (Well-being) หมายถึง การที่รัฐจะดำเนินการเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในรัฐให้มีความเป็นอยู่ที่ดี โดยสามารถวัดได้จากเศรษฐกิจของประเทศ คือผลผลิตมวลรวมของประเทศชาติ (Gross National Product) อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Rate of Economic Gross) ดังนั้นเพื่อให้แต่ละรัฐมีความพึงพอใจต่อเป้าหมายเบื้องต้น

¹⁸ James N. Rosenau, "National Interest," *International Encyclopedia of the Social Science* (New York: The Mcmillan Company & The Free Press, 1968), p. 34.

¹⁹ Charles O. Lerche and Abdul A. Said, *Concept of International Politics*, second edition (New Jersey: Prentice Hall, 1970), pp. 28-30.

แต่ละรัฐก็จะพยายามปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชากรของตนเองต่อไป โดยในทางปฏิบัติและทางแนวคิดนั้น การกินดีอยู่ดี (Well-being) หมายถึงสวัสดิการส่วนรวม ไม่ใช่ของปัจเจกชน

4. การเสริมสร้างเกียรติภูมิของชาติ (Prestige) หมายถึง การที่รัฐหนึ่งจะแสดงออกด้วยการกระทำต่างๆ เพื่อให้รัฐอื่นเกิดความชื่นชม ประทับใจและแสดงออกถึงการยอมรับและเคารพต่อรัฐตน

5. อุดมการณ์ของชาติ (Ideology) หมายถึง การที่รัฐหนึ่งๆ ซึ่งมีความเชื่อถือในอุดมการณ์ใด จะพยายามเผยแพร่อุดมการณ์ของตนให้เป็นที่ยอมรับของรัฐอื่น โดยเป้าหมายมีความสำคัญยิ่งสำหรับบางรัฐ ไม่ว่าจะเป็รัฐเล็กหรือรัฐใหญ่ เพื่อส่งเสริม หรือปกป้องอุดมการณ์ของชาติตนเอาไว้ ให้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของพวกเขาด้วย

6. การแสวงหาอำนาจ (Power) ได้แก่ การที่ทุกรัฐจะต้องมีอำนาจ คือขีดความสามารถที่รัฐชาติหนึ่ง ๆ จะกระทำตามเจตนารมณ์ของตนเองได้ ซึ่งอำนาจที่ทุกรัฐต้องมีอย่างน้อยที่สุดคือ การอยู่รอดของชาติและการคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยของตน โดยอำนาจเป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญที่จะทำให้รัฐชาติบรรลุเป้าหมายที่กล่าวมาเบื้องต้นทั้ง 5 ประการ หากรัฐมีอำนาจมาก ก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่กล่าวมาได้มาก แต่หากรัฐมีอำนาจน้อยก็จะบรรลุเป้าหมายเพียงเล็กน้อย หรือบรรลุเพียงบางประการ

ผลประโยชน์แห่งชาติ เป็นแนวคิดหลักอย่างหนึ่งที่เน้นมากสำหรับพวกนักคิดในสำนักสังคมนิยม (Realism) ทั้งหลาย ทั้งสำนักสังคมนิยมคลาสสิก (Classical Realism) และสำนักสังคมนิยมคลาสสิกแนวใหม่ (Neo – Classical Realism) โดยให้ความสำคัญอย่างสูงในเรื่องการรักษาความมั่นคงและความอยู่รอดของชาติ ซึ่งนักคิดสำนักสังคมนิยมแนวคลาสสิก (Classical Realism) เช่น ทัชชีดีเดส (Thucydides) เข้าใจว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีลักษณะอนาธิปไตย รัฐจะอยู่รอดก็โดยยึดหลักการและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับอำนาจ และสงครามเป็นตัวชี้ขาดขั้นสุดท้าย และนิคโคโล มาคิเอลเวลลี (Niccolo Machiavelli) เสนอว่า ผู้นำที่มีความรับผิดชอบต้องไม่คำนึงถึงหลักศีลธรรม ในทางตรงกันข้ามผู้นำต้องเข้าใจหลักการเมืองเรื่องอำนาจ (Power Politics) ต้องยึดคุณค่าสูงสุดของรัฐคือ เสรีภาพ เอกภาพ ความอยู่รอด อันเป็นคุณสมบัติของผู้นำที่มีลักษณะของสิงห์โตและสุนัขจิ้งจอก คือ มีอำนาจ มีพลัง มีความรอบคอบ ในขณะที่เดียวกันก็มีความฉลาดแกมโกง

มีเล่ห์เหลี่ยม เหมือนสุนัขจิ้งจอกในการแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อปกป้องประชาชนของตนและเขามองว่าชะตากรรมของประชาชนอยู่ที่ผู้นำ²⁰

ส่วนนักคิดสำนักสังคมนิยมคลาสสิกแนวใหม่ นักทฤษฎีชั้นนำอย่างมอร์เก็นทอ (Morgenthau) มีความเห็นว่า การเมืองตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์อันเป็นลักษณะถาวรและไม่เปลี่ยนแปลงนั่นคือ มองว่าตนเองเป็นใหญ่ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งเน้นเรื่องความมั่นคงและความอยู่รอด จึงทำให้ระบบการเมืองมีแต่ความขัดแย้งรวมทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐด้วย แต่ผลประโยชน์ของรัฐก็เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามกาลเวลาและสถานที่ รัฐจึงต้องคอยปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในการเมืองโลก²¹

นอกจากนี้นักวิชาการบางคน²² อธิบายลักษณะร่วมของทฤษฎีสังคมนิยมทุก ๆ สำนักว่าเน้นหนักที่ 3S:- Statism, Survival และ Self-Help ดังนี้

Statism (ลัทธิรัฐนิยม) เชื่อว่า รัฐเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในการเมืองโลก ตัวแสดงอื่น ๆ มีความสำคัญน้อย อธิปไตยของรัฐ หมายถึง การมีชุมชนการเมืองที่อยู่อย่างอิสระ มีอำนาจและอธิปไตยเหนือดินแดนของตน

Survival (การอยู่รอด) เป้าหมายสูงสุดของทุกรัฐคือ ความอยู่รอดซึ่งผู้นำต้องยึดถือถือว่าเป็นผลประโยชน์หลักของชาติ ผลประโยชน์อื่น ๆ (ทางด้านเศรษฐกิจ) ถือว่าเป็นรอง การตัดสินใจฉับของผู้นำต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นมากกว่าคำนึงถึงความถูกต้องทางศีลธรรม

Self-Help (การช่วยเหลือตนเอง) รัฐไม่อาจพึ่งพารัฐอื่น ๆ ในการประกันความอยู่รอดในระบบการเมืองโลกนั้นไม่มีความเป็นมิตร ความไว้วางใจ ความนับถือยกย่องกัน มีแต่ความไม่แน่นอน เนื่องจากระบบนี้ไม่มีอำนาจ ความร่วมมืออาจมีบ้าง หากเอื้ออำนวยผลประโยชน์ต่อรัฐตน

²⁰ Robert Jackson and Georg Sorenson, Introduction to International Relations: Theories and Approaches (Oxford: Oxford University Press, 2003), pp.67-104. อ้างถึงใน โครีน เฟื่องเกษม, แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), น. 49-52.

²¹ เรื่องเดียวกัน, น. 54.

²² John Baylis & Steve Smith (end.), The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations (Oxford: Oxford University Press, 2001), pp. 141-149. อ้างถึงใน โครีน เฟื่องเกษม, แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, น. 48.

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสร้างชาติ (Nation-building) ของโจเคน ฮิปเปลอร์ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงอุปสรรคต่อกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติ ตามแนวทางของสหรัฐฯ ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติของ ชาร์ล โอ. เลอร์ช กับ อับดุล เอ ซาอีด มาประกอบการวิเคราะห์ในครั้งนี้ โดยจะวิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ของสหรัฐฯที่เป็นตัวแปรให้สหรัฐฯเข้ามามีบทบาทนำในการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยฉบับใดที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มรัฐบาลฏอลิบาน-ปัจจุบัน (ค.ศ.2001- ค.ศ.2008) แต่ก็มีงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องในบางส่วนซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

หนังสือและบทความ

1. หนังสือเรื่อง **สงครามอัฟกานิสถาน** โดยสุรชาติ บำรุงสุข²³ หนังสือเล่มนี้ศึกษาถึงการทำสงครามอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน โดยกล่าวถึงปรากฏการณ์ลำดับความเป็นมา สาเหตุของสงคราม และเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯต่ออัฟกานิสถาน ตลอดจนศึกษาในเรื่องประวัติศาสตร์ และพัฒนาการทางการเมืองของอัฟกานิสถาน ตั้งแต่อัฟกานิสถานอยู่ภายใต้การครอบงำของอังกฤษ สหภาพโซเวียต ตลอดจนการโค่นล้มรัฐบาลฏอลิบานโดยสหรัฐฯ และการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของสหรัฐฯในความมั่นคงทางการเมือง และการทหารของอัฟกานิสถาน อาทิ การให้การสนับสนุนนักรบมูญาฮิดีนทำการต่อต้านสหภาพโซเวียต และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ของอัฟกานิสถาน ทั้งใน ค.ศ.1991 และหลังจากการโค่นล้มฏอลิบาน

จากหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นถึง ปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติระหว่างเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ของอัฟกานิสถาน ที่มีความสัมพันธ์กับเสถียรภาพทางการเมืองภายใน ส่งผลให้เกิดความแตกแยกทางการเมืองและสังคม ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลที่เป็นเอกภาพ มีความมั่นคงและเข้มแข็งในการบริหารประเทศได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่สงครามอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ

²³ สุรชาติ บำรุงสุข, สงครามอัฟกานิสถาน (สถาบันวิจัยยุทธศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2002)

กำลังจะยุติ จึงยังไม่มีรายละเอียดของปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของสหรัฐฯ ในการสร้างประเทศอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มรัฐบาลฏอเลิบาน นอกจากนี้ปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ในอัฟกานิสถาน

2. บทความเรื่อง **ชาติพันธุ์ในอัฟกานิสถาน** โดย มุกหอม วงษ์เทศ ในหนังสืออัฟกานิสถาน²⁴ บทความชิ้นนี้ กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญในอัฟกานิสถาน ลักษณะความเป็นชนเผ่าและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีลักษณะซับซ้อนและมีความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างชนเผ่า โดยผู้เขียนมองว่าลักษณะของชนเผ่าอัฟกานิสถาน ที่มีหลักของการนับวงศ์วานเครือญาติเป็นเรื่องของสังคมการเมืองมากกว่าเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนเผ่า แม้ว่าความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และความเป็นชนเผ่าจะอยู่บนฐานของความเป็นเครือญาติ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะสามารถรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันได้อย่างสันติปรองดอง จากรากวัฒนธรรมและสังคมของอัฟกานิสถานเช่นนี้ เป็นสิ่งที่กลุ่มมูญาฮิดีนสามารถสร้างความดึงดูดต่อชาวอัฟกันได้อย่างสูง

3. บทความเรื่อง **พันธมิตรฝ่ายเหนือ** โดย จรัญ มะลูลีม ในหนังสืออัฟกานิสถาน²⁵ บทความชิ้นนี้ ศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของพันธมิตรฝ่ายเหนือ อันเป็นชนกลุ่มน้อยของอัฟกานิสถาน ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายพุชตุน ซึ่งพันธมิตรฝ่ายเหนือเป็นการรวมตัวกันแบบชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการโค่นล้มรัฐบาลฏอเลิบาน โดยผู้เขียนมองว่าการรวมตัวกันของกลุ่มพันธมิตรฝ่ายเหนือในปัจจุบันนี้ ล้วนขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของตะวันตกมากกว่าความสำคัญของตัวบุคคลและผู้นำของกลุ่ม และหลังจากระบอบฏอเลิบานถูกโค่นล้มลงพันธมิตรฝ่ายเหนือก็แตกแยกและแย่งชิงกันเข้ามามีอำนาจในการปกครองประเทศ

²⁴ มุกหอม วงษ์เทศ, “ชาติพันธุ์ในอัฟกานิสถาน,” อัฟกานิสถาน, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค” ลำดับที่ 6, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ The May Production, 2002)

²⁵ จรัญ มะลูลีม, “พันธมิตรฝ่ายเหนือ,” อัฟกานิสถาน, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค” ลำดับที่ 6, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ The May Production, 2002)

ภาคนิพนธ์

4. ภาคนิพนธ์เรื่อง **บทบาทของสหรัฐฯในการเมืองชาติพันธุ์ของอัฟกานิสถานในสมัยประธานาธิบดี หาระมัด กัรซัย** โดยนางสาวปริยา พิพิธภักดิ์²⁶ ภาคนิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสหรัฐฯกับการเมืองชาติพันธุ์ของประเทศอัฟกานิสถานในสมัยประธานาธิบดีหาระมัด กัรซัย โดยกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศอัฟกานิสถาน และบทบาททางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในอัฟกานิสถาน รวมทั้งกลุ่มภูลีบาน ตลอดจนบทบาทของสหรัฐฯกับการเมืองชาติพันธุ์ของประเทศอัฟกานิสถาน โดยได้แบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกก่อนการรุกรานของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1979 ช่วงที่สองคือ ช่วงระหว่างการรุกรานของสหภาพโซเวียต ช่วงที่สามคือ หลังจากที่สหภาพโซเวียตถอนตัวออกไป และช่วงที่สี่ หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า การเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมืองชาติพันธุ์ในอัฟกานิสถานในสมัยประธานาธิบดีหาระมัด กัรซัย ของสหรัฐฯ เพื่อยับยั้งและป้องกันไม่ให้สหภาพโซเวียตขยายอิทธิพลในภูมิภาคนี้ออกไป มากกว่าความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชาติพันธุ์โดยตรงตั้งแต่แรกเริ่ม โดยยกประเด็นเรื่องการให้เป็นทีหลบภัยแก่นายบิน ลาเดน เป็นข้ออ้างให้สหรัฐฯจึงพยายามคงไว้ซึ่งการให้การสนับสนุนการทำงานของรัฐบาลนายหาระมัด กัรซัย ให้สำเร็จลุล่วงเนื่องจากนายหาระมัด กัรซัยเปรียบเสมือนตัวแทนของสหรัฐฯ ในการสร้างประเทศอัฟกานิสถาน และพยายามคงกองกำลังปฏิบัติการรักษาความมั่นคงไว้ในอัฟกานิสถานอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯ

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ให้ข้อสังเกตจากการศึกษาว่า ความช่วยเหลือของสหรัฐฯ ต่ออัฟกานิสถานในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง หรือความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศอย่าง สหประชาชาติ หรือจากกลุ่มนาโต (NATO) ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองชาติพันธุ์อัฟกานิสถานได้ เนื่องจากบทบาททางการเมืองของสหรัฐฯ จำกัดอยู่เฉพาะในกรุงคาบูลเท่านั้น และปัญหาการเมืองชาติพันธุ์อัฟกานิสถานมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน อีกทั้งบทบาทของสหรัฐฯในเรื่องการสร้างประชาธิปไตยแก่อัฟกานิสถานไม่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมอิสลาม

²⁶ ปริยา พิพิธภักดิ์, "บทบาทของสหรัฐฯในการเมืองชาติพันธุ์ของอัฟกานิสถานในสมัยประธานาธิบดีหาระมัด กัรซัย," (ภาคนิพนธ์มหาดบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

ภาคินพนธ์เล่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึง ประเด็นประวัติศาสตร์ของการเมืองชาติพันธุ์ อัฟกานิสถาน และชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐฯในการเมืองชาติพันธุ์อัฟกานิสถานในสมัย ประธานาธิบดีหะมัด การ์ซัย ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างชาติ และเป็นประโยชน์ต่อประเด็นที่ต้องการศึกษา แต่เนื้อหายังไม่ครอบคลุม เนื่องจากบางประเด็นเป็นเพียงข้อสังเกต และเน้นการศึกษาในประเด็นการเมืองและชาติพันธุ์ของประเทศอัฟกานิสถาน มากกว่า ทำให้กล่าวถึงบทบาทของสหรัฐฯในการสร้างประชาชาติในอัฟกานิสถานเพียงเล็กน้อย

5. ภาคินพนธ์เรื่อง **นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในการสร้าง ประชาธิปไตยในประเทศอัฟกานิสถานและอิรัก** โดยนางสาวจิรพร นิมิตรานันท์²⁷ ภาคินพนธ์ ฉบับนี้ เป็นการศึกษา นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯต่อประเทศอัฟกานิสถาน และอิรักในด้านการ สร้างประชาธิปไตย หลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ.2001 โดยทำการศึกษาในช่วงเวลาตั้งแต่นั้น เดือนกันยายน ค.ศ.2001-มกราคม ค.ศ.2005 โดยมุ่งศึกษาถึงอุดมการณ์ที่มีผลในการกำหนด นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย และผลประโยชน์ แห่งชาติของสหรัฐฯที่มีต่อการดำเนินนโยบายสร้างประชาธิปไตยในประเทศอัฟกานิสถานและอิรัก

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า สหรัฐฯใช้นโยบายต่างประเทศในการสร้างประชาธิปไตย ในอัฟกานิสถานและอิรักเป็นเครื่องมือหนึ่งในการต่อต้านการก่อการร้าย และการสร้างความมั่นคง โดยดำเนินนโยบายทางการทหาร เข้าแทรกแซงและควบคุมการดำเนินกิจการภายใน ของประเทศอื่น เพื่อตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯทั้งทางตรง ไม่ว่าจะเป็นด้าน ความมั่นคง เศรษฐกิจ และทางอ้อมในด้านอุดมการณ์ ศักดิ์ศรีเกียรติภูมิและอำนาจของชาติ

ภาคินพนธ์เล่มนี้ทำให้ทราบถึง รากฐานของนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯในการ เผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตย ความเป็นมาของอุดมการณ์ของสังคมสหรัฐฯ และนโยบายในการ เผยแพร่ประชาธิปไตย และยังแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของนโยบายต่างประเทศในการสร้าง ประชาธิปไตยในประเทศอัฟกานิสถานและอิรักของสหรัฐฯ หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน และ ปัจจัยพื้นฐานของสหรัฐฯในการกำหนดนโยบายดังกล่าว แต่ไม่ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของ สหรัฐฯในการสร้างประชาธิปไตยของประเทศอัฟกานิสถาน

²⁷ จีรพร นิมิตรานันท์, “นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในการสร้างประชาธิปไตยในประเทศ อัฟกานิสถาน,” (ภาคินพนธ์มหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

วิทยานิพนธ์

6) วิทยานิพนธ์เรื่อง Afghanistan's constitution: A comparative study and their implications for Afghanistan democratic Development โดย Zoe Barnadette Sherman²⁸

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญและปัญหาความขัดแย้งทางสังคมชาติพันธุ์อัฟกานิสถาน โดยกล่าวถึงรัฐธรรมนูญของอัฟกานิสถานตั้งแต่อดีตฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน ว่ามีแนวโน้มทำให้ประเด็นสังคมของอัฟกานิสถานไม่มีความสำคัญ เนื่องจากรัฐธรรมนูญที่ผ่านมานั้น สามารถบรรลุผลในการสร้างเสถียรภาพทางสังคมอัฟกานิสถานเพียงเล็กน้อย ขณะที่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ปรากฏการเข้าไปจัดการประนีประนอมระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆเพียงบางส่วนเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงมรดกและผลกระทบของรัฐธรรมนูญอัฟกานิสถานฉบับที่ผ่านมาต่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญกับสังคมและระบอบการปกครองของอัฟกานิสถาน อีกทั้งวิเคราะห์ความสำคัญของรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศอัฟกานิสถานด้วย

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า รัฐธรรมนูญของอัฟกานิสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งตามกระบวนการสร้างประเทศ เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์การเมืองในอัฟกานิสถาน โดยรัฐธรรมนูญให้อำนาจรวมศูนย์ไว้กับประธานาธิบดี แต่ขณะเดียวกันได้ให้กลุ่มศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยแต่เฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาความไม่เสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากการเข้ามาแทรกแซงในการจัดตั้งรัฐธรรมนูญอัฟกานิสถานฉบับปัจจุบันของต่างประเทศ โดยประชาชนเจ้าของประเทศไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ยิ่งไปกว่านั้นไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของอัฟกานิสถาน รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงไม่ได้เป็นที่หลอมรวมชนชาติที่หลากหลายของอัฟกานิสถาน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบในการสร้างประเทศอัฟกานิสถาน ในมิติของรัฐธรรมนูญอย่างละเอียด และทำให้ทราบถึงความเชื่อมโยงระหว่างรัฐธรรมนูญ ประวัติศาสตร์ และระบอบการปกครองที่มีอิทธิพลต่อปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองอัฟกานิสถาน ซึ่งมีอาจศึกษาในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวได้ แต่เนื้อหายังไม่ครอบคลุมเพียงพอต่อประเด็นที่ต้องการ

²⁸ Zoe Barnadette Sherman, "Afghanistan's constitutions: A comparative study and their implications for Afghanistan democratic Development," (Master's Thesis, National Security Affairs, Naval Postgraduate School, March 2006)

ศึกษา เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาแต่สถาบันทางการเมืองในมิติของรัฐธรรมนุญ รายละเอียดในด้านประวัติศาสตร์และระบอบการปกครองจึงกล่าวถึงเพียงเล็กน้อย

การทบทวนวรรณกรรมทั้ง 6 ชิ้นนั้น ทำให้ทราบถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ของอัฟกานิสถาน อันเป็นอุปสรรคหนึ่งที่เกิดความไม่เป็นหนึ่งเดียวกันของรัฐ ทั้งข้อมูลในเชิงการบรรยายด้านประวัติศาสตร์ อาทิ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ปรัชญาการณเหตุการณอื่น ๆ และสงครามในอัฟกานิสถาน จะเห็นได้ว่ามีผู้ทำการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับปัญหาความขัดแย้งชาติพันธุ์ของอัฟกานิสถานหลากหลาย และเน้นองค์ประกอบด้านสังคมเพียงด้านเดียว ตลอดจนระยะเวลาการศึกษาวิจัยในช่วงหลังการโค่นล้มระบอบกษัตริย์มาจนถึงปัจจุบันมีผู้ศึกษาเพียงเล็กน้อย ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสหรัฐฯ ในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน ซึ่งข้อมูลพอจะมีอยู่บ้างในเรื่องบทบาทของสหรัฐฯ ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ นโยบายและการดำเนินนโยบาย หรือการเข้าไปแสดงบทบาทเกี่ยวพันกับชาติพันธุ์การเมืองของอัฟกานิสถาน แต่มิได้กล่าวถึงรายละเอียดบทบาทของสหรัฐฯ ในด้านการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานอย่างชัดเจน

ผู้ทำการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่มักจะเน้นข้อมูลองค์ประกอบด้านความมั่นคงทางการเมืองและองค์ประกอบทางโครงสร้างทางสังคม โดยกล่าวถึงผลประโยชน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคของการสร้างชาติอัฟกานิสถานและบทบาทของสหรัฐฯ ในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวเล็กน้อย ซึ่งการเข้าไปมีบทบาทของสหรัฐฯ ในกระบวนการฟื้นฟูประเทศ ที่จะต้องคำนึงความสามารถในการจัดการการบูรณาทางสังคม บูรณาการอุดมการณ์และสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียว อันเป็นองค์ประกอบในการสร้างชาติให้บรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งการสร้างประชาธิปไตยในอัฟกานิสถาน ยังไม่มีผู้ใดลงรายละเอียดอย่างชัดเจน และยังไม่มีการศึกษาถึงกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานให้ก้าวหน้า ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสหประชาชาติและนาโตนั้น ผู้วิจัยพบว่ายังไม่ปรากฏงานเขียนที่ศึกษาบทบาทของสหประชาชาติและนาโตในอัฟกานิสถานโดยตรง และงานเขียนเกี่ยวกับบทบาทของสหประชาชาติและนาโตส่วนใหญ่เป็นข้อมูลประเภทปฐมภูมิ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้

ดังนั้นการทบทวนฉบับนี้จึงได้ทำการศึกษาในประเด็นที่แตกต่างจากหนังสือและการวิเคราะห์ต่างๆ ซึ่งนำข้อมูลขั้นต้นมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ จากข้อถกแถลงการณ์ของรัฐบาลทั้งอัฟกานิสถานและสหรัฐฯ แหล่งข่าวสำคัญ รวมถึงบทความ เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ในมิติของความมั่นคงทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของ

อัฟกานิสถานที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทของสหรัฐฯในการบรรลุผลสำเร็จด้านการสร้างชาติ และการทำให้เป็นประชาธิปไตยตามแผนของกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน ตลอดจนศึกษาถึงบทบาทของสหประชาชาติและนาโตในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานอีกด้วย

วิธีการดำเนินการศึกษา

ภาคินพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ผ่านการวิจัยเอกสารแบบวิธีการพรรณนา โดยใช้ข้อมูลในการศึกษา 2 ประเภทดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ดังนี้ เอกสารราชการหน่วยงานของรัฐ กระทรวง กรมกองต่างๆ ที่ปรากฏเป็นแถลงการณ์ ข้อตกลง บทสัมภาษณ์ การแถลงข่าวของรัฐบาล เอกสารขององค์การระหว่างประเทศ รวมถึงเอกสารทางการของรัฐบาลสหรัฐฯ เช่น เอกสารรายงานของสภา คองเกรส (CRS Reports) และเอกสารทางการอื่นๆ เช่น เอกสารรายงานด้านการสร้างสันติภาพของสวิส (KOFF Peacebuilding Report)

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ดังนี้ หนังสือและตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความจากวารสาร นิตยสาร ข้อมูลข่าวสารทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ อาทิ International Affairs, World Development, World Today International, Central Asian Survey, Middle East Affairs, Newsteman, Asia Pacific Review, Asian Affairs, Third World Quarterly เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบถึงบทบาทของนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบฏอลีบาน (ค.ศ.2001-2008)
2. เพื่อเกิดความเข้าใจถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติตามแนวทางของสหรัฐฯ
3. เพื่อเป็นผลงานวิชาการภาษาไทยที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานในอนาคตต่อไป โดยสามารถค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากการอ้างอิงในงานชิ้นนี้

เค้าโครงการนำเสนอ

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา สมมติฐานในการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการศึกษาและการเก็บข้อมูล และเค้าโครงการนำเสนอ

บทที่ 2 ภูมิหลังบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานก่อนการโค่นล้มระบอบฏอolibาน จะกล่าวถึง ภูมิหลังความเป็นมาของประเทศอัฟกานิสถาน และการเข้ามา มีบทบาทในอัฟกานิสถานของนานาชาติก่อนการโค่นล้มระบอบฏอolibาน

บทที่ 3 บทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบฏอolibาน (ค.ศ.2001-2008) เป็นการศึกษาถึงบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน ค.ศ. 2001-2008 ทั้งบทบาทของสหรัฐฯ, สหประชาชาติและนาโตตามแนวทางของสหรัฐฯ

บทที่ 4 อุปสรรคต่อการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติภายใต้การนำของสหรัฐฯหลังการโค่นล้มระบอบฏอolibาน จะเป็นการวิเคราะห์อุปสรรคต่อกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติ

บทที่ 5 บทสรุป และแนวโน้มในอนาคต